

Jakub Deml, katolická literatura

Jakub Deml (20. srpna 1878, Tasov – 10. února 1961, Třebíč) byl český kněz, básník a spisovatel. Čelil mnoha zákazům činnosti ze strany církve i státu a ve své době nebylo jeho dílo přijímáno vždy kladně, nicméně dnes jsou jeho díla považována za předchůdce moderních literárních směrů zejména surrealismu.

Narodil se 20. srpna 1878 jako první dítě chalupníka a kupce Jakuba Demla z jeho druhého manželství. V jedenácti letech, roku 1889, ho otec poslal na „wechsl“ do německé rodiny do Rakouska. Deml se tam naučil poměrně slušně německy a poněmčil se. Na začátku března 1890 se navrátil do své rodiny, protože jeho matka ležela na smrtelné posteli. Deml na ni ale mluvil jen německy, styděl se za to, že je Čech. Studoval na třebíčském gymnáziu, kde začal publikovat. Vstoupil do brněnského semináře a roku 1902 byl **vysvěcen na kněze**.

Na Demlovu tvorbu mělo velký vliv přátelství s **Otokarem Březinou** a spojení s **Katolickou modernou**, s jejímiž představiteli se seznámil již v semináři. První knihu nazval **Slovo k Otčenáši Františka Bílka**. Prolog doplnil právě Otokar Březina.

Od roku 1905 přestal přispívat do Nového života, obrátil se **kriticky** jak proti Katolické moderně, tak proti klerikalismu, což vzbudilo nelibost mnoha církevních představitelů. Začal vydávat souborné dílo grafika **Františka Bílka**, (viz obr.), což ho značně finančně vyčerpalo. V roce 1906 se seznámil s **Jaroslavem Durychem**. Jeho **spor s církevními autoritami se**

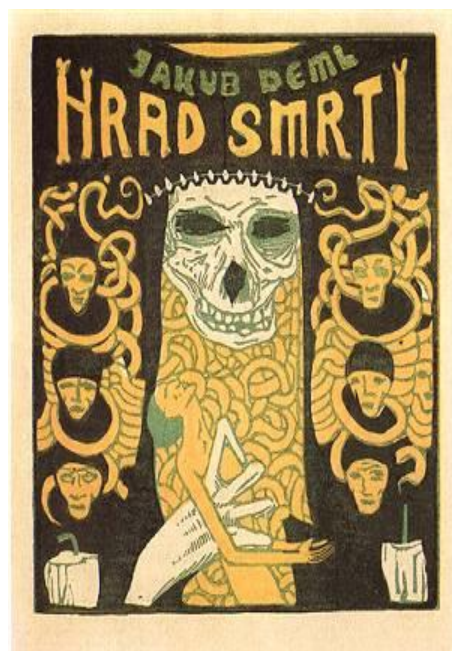
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

stupňoval kvůli pomalému zavádění Dekretu papeže Pia X. o každodenním svatém přijímání. Nakonec Deml požádal o dočasné zbavení kněžských povinností ze zdravotních důvodů.

Po uvolnění z kněžských povinností žil Deml ve Staré Říši. V roce 1907 vydal soubor svých kázání **Homilie**, a básnickou prvotinu **Notantur lumina**. Deml dostal nakrátko místo a působil jako kaplan v Bystrci, od konzistoře dostal ale zákaz psaní a překládání. Kvůli přetrvávajícím sporům byla ale biskupem ustavena církevní vyšetřovací komise. Deml odjel do Vídně a po návratu byl zbaven kněžských pravomocí na dobu neurčitou a ocitl se tak **bez finančních prostředků**. Právo vykonávat kněžské funkce získal zpět v roce 1910.

Roku 1912 vydal několik svých knih i překladů. Pod pseudonymem Vojtěch Běloch vydal Život ctihodné Kateřiny Emmerichové. Seznámil se také s grafikem **Josefem Váchalem**. Váchal svými grafikami doprovodil i Demlův **surrealistický text Hrad smrti**.

Snová báseň v próze je meditativním textem originálního českého katolického básníka, který pod vlivem nemoci a pozvolného umírání své sestry rozjímá o otázkách života a smrti. Barevné dřevoryty Josef Váchal.

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Z církevního nařízení se musel přestěhovat do Prahy.

V roce 1913 vydal dílo **Moji přátelé**, v tom roce pobýval u rodiny Wiesenbergových. Žena továrníka **Wiesenberga, Eliška**, byla Demlovou mecenáškou. Pobyt ale skončil skandálem, Deml byl nedopatřením obviněn ze svůdnictví a cizoložství a jako důsledek mu bylo zakázáno vykonávat kněžské funkce jak v Praze, tak i v Brně. Deml pokračoval ve vydávání překladů o životě světců, v roce 1916 pak vydal knihu **básní v próze** s názvem **Miriam**. V roce 1917 Deml začal vydávat cyklus **Šlépěje**.

Roku 1918 potkal **Pavlu Kytlicovou**, která se stala jeho mecenáškou. Roku 1922 postavil v rodném Tasově dům, který pro něho navrhl architekt Bohuslav Fuchs, a žil v něm až do své smrti. Mezi lety 1921 až 1928 byl členem Sokola a napsal několik děl na jeho oslavu, roku 1924 byl odsouzen pro urážku na cti za proslov proti Orlům.

Když ve svých dílech kritizoval Masaryka, dostal se do konfliktu s prvorepublikovými úřady, výtisky **Šlépějí XIII** byly dokonce zabaveny. Demlovo stíhání nakonec zastavil sám Masaryk a Deml později prohlásil, že si Masaryka vážil, i když s ním v mnohém nesouhlasil.

25. března 1929 zemřel Otokar Březina, o kterém Deml napsal **Mé svědectví o Otokaru Březinovi**. Toto dílo, bořící zidealizovaný obraz Březiny, se dočkalo tvrdé kritiky například od F. X. Šaldy, který o díle mimo jiné napsal: „*Po knize Chalupného působí kniha Demlova, jako by ses propad z prvního patra do smrdutého sklepa.*“ Kniha měla mnoho odpůrců a uškodila Demlově pověsti, autenticitu obrazu o Březinovi ale potvrdil Karel Čapek.

29. ledna 1932 zemřela Demlova mecenáška, dobrá přítelkyně a vydavatelka Pavla Kytlicová. Navíc Deml trpěl špatným zdravotním stavem. Roku 1934 vyšlo jedno z jeho nejznámějších děl, **román Zapomenuté světlo**. Sklidil pobouřené reakce. Rok nato si začal Deml dopisovat se studentkou Marií Rosou Junovou, která se později stala jeho novou vydavatelkou až do roku 1948.

V roce 1945 byl Tasov obsazen nacisty, kteří pátrali po partyzánech. Nacisté vzali několik rukojmí, která měla být popravena, pokud by se celá záležitost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

nevřešila. Deml se nabídl jako náhrada za tato rukojmí, ale před vypršením ultimáta byl Tasov osvobozen Sovětskou armádou.

Po roce 1945 byl **obviňován z kolaborace** s nacisty. V letech 1946–1947 bylo proti němu vedeno řízení podle tzv. malého dekretu, které skončilo zastavením. Řízení byla vedena pro členství a vystupování v protektorátní kulturní organizaci. V roce 1948 na základě téhož spisu byl případ obnoven v řízení podle tzv. velkého dekretu před Mimořádným lidovým soudem v Jihlavě. Při hlavním líčení na Demlovu obranu také vystoupil básník (a Demlův obdivovatel a přítel) **Vítězslav Nezval**, komunista a tehdy význačný státní úředník. Přes kolující různé domněnky byl rozsudek osvobozující.

Prostřednictvím Nezvala mu byl v roce 1949 **nabídnut důchod**, který ale odmítl, stejně tak jako vydání Mých přátel v r. 1957. Za jeho života žádné jeho dílo pak veřejně nevyšlo.

V padesátých letech bylo Demlovi **znemožněno vydávat**. Jeho dílo z té doby má formu **rukopisů nebo dopisů**. Jakub Deml zemřel v třebičské nemocnici 10. února 1961.

Pro osobnost a osobitost spisovatele J. Demla platí nejspíš to, co o něm napsal J. Chaloupecký. *„Život se přelévá v psaní, bez úmyslu, bez kontroly, bez*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

odpovědnosti, beze studu, nevinný, hříšný, milostný, malicherný, osudný... Píše, jako žije, a žije, jako píše... bez ohledu na slávu a pohoršení." (Expresionisté, Praha 1992.)

Textem, který potvrzuje tato slova, jsou především

ŠLÁPĚJE

(1912-1942)

ŠLÁPĚJE I

(...) „Vy člověče," řekl mi přítel, „byste měl vydávati časopis! "A dokázal mi to tak nezvratně, že se odhodlávám uposlechnouti, poznáv zároveň, že jenom na tento způsob bych mohl z b o h a t n o u t ...

„Jenom přemýšlejte a zvolte si nějaký dobrý nápis," řekl mi přítel - i přemýšlel jsem a volím

ŠLÁPĚJE.

Neboť chci-li zbohatnout, jako že chci, musím zbohatnout na zemi a šlápěje jsou určitě na zemi. Ale poněvadž nechci zbohatnout stůj co stůj, nýbrž jen tu a tam, volím Šlápěje, neboť Šlápěje jsou také jen tu a tam a netvoří nepřetržité linie, mohou být na cestě, avšak nejsou cestou. Nejsou cestou, ale ukazují cestu, cestu toho, který tudy šel, třebaš mimo cestu.

(...)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tak týden loučil se s námi, odchází zase na vojnu, mladý Jindřich Pfeifer. Protože se máme rádi, dal jsem mu na cestu Moje Přátele. (...) Pan Pfeifer, vyžádal si již svým vzezřením všeobecnou pozornost, četl toto:

Pan Jakub Deml je, myslím, nejsrdečnější básník, jakého kdy zrodila česká země. Jeho potřeba nadšené, vroucí a čisté lásky, jeho touha po přátelství, které chce míti jaksi něžně bodré, a jeho dychtivost družné pospolitosti neukojí se sebe větším kruhem lidí. Souží-li se pan Deml láskou k ptákům, motýlům, květinám, stromům a kamení, není to proto, že byl zklamán lidmi. Neboť i k jeho bratřím a sestrám vzplanulo toto dětské srdce, miluje rod lidský jako málokdo, a proto jen umí jako málokdo nenáviděti ty, o nichž ve svém nitru nabyt jistoty, že jsou ve svévolném rozkolu s řádem božím. Rozšířil svou lásku na nerozumné tvory jen z té příčiny (ale jistě nesouhlasí, že nazývám květiny a ptáky tvory nerozumnými), že nedovede už směstnati příval svých citů na trošek milionů lidských bytostí, bydlících na zemi...

V roce 1913 vydal ke chvále svých němých přátel, květin, bylin a stromů, malou knížečku, nazvanou Moji p ř á t e 1 é , již není tak hned rovno. Zašel ke kvítí - a jakoby naschvál ke kvítí skoro jen polnímu - zastavoval se pod stromy svého rodného kraje, pod stromy zdůvěřenými a prostými, neopomenul ani býlí, protože i ono je z tvorby boží - a oslovil každého z těchto svých milých několika slovy vřelé lásky.

(...)

„Kohoutku luční, jen ve svátek mívali jsme polévku se šafránem. Teskný a nevysvětlitelný jsou hlasy chlapců v chorálu.“

„Maceško, nikdy jsi se mi nehodila do kytičky, ale kdyby Smrtihlav neměl bytosti, která jej miluje, nežil by už. Kdopak zná všechna tajemství Noci?“

„Sasanko, jaký jest pohled čtrnáctiletých dívek, které umírají na suchotiny?“

„Jívo, ale kdo nemá ani domova, co si počne s tolika kočičkami?“

„Ječmeni, a tobě copánky rostou do nebe!“

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

„Pšenice, je-li pravda, že srdce lidská mohou zkameněti, bylo by nám také věřiti, že i mana někdy zolovnatí.“

(...)

Moji Přátelé jsou knížkou zcela jedinečnou, kouzelnou a soudruhem neocenitelným. Z knih Demlových jest toto dílko nejosobnějším; v žádné z ostatních jeho knih není tak konkrétní obrazivosti, která by dovolovala seznat tuto plachou, hlubokou a svéhlavou básnickou jeho bytost tak jako zde. (...) Ovšem, i v této knížce narazíme na asociace, jichž stopa se nám ztrácí; v této intimní poezii však Deml, netísňen, uchoval každému slovu vnitřní jakýsi přízvuk bezprostřední sdílnosti. - Tato knížka zasluhuje, aby byla hojně čtena. Neříkám, že jest klíčem k ostatním knihám Demlovým: ty budou i většině z těch, kdož přečtou a sobě zamilují Moje Přátele, světem málo schůdným. Ale jest klíčem k nitru básníka, jemuž byl vzácný dar: naivnost a prostnost. Dobré jest takové seznámení.

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. *Charakterizujte tento typ literatury z hlediska žánrového. Stal se velmi příznačným pro autory Skupiny 42, i dnes je hojně rozšířen (až inflačně). V čem vidíte jeho přednosti či naopak jistá úskalí pro literární tvorbu?*
2. *Zkuste vysvětlit některé „ztrácející se stopy“ Demlových asociací ve vybraných „portrétech“ květin.*

V Nezvalové básnické sbírce **VELIKÝ ORLOJ** (1949) můžeme číst báseň

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PROKLETÉMU BÁSNÍKOVI ♦

k sedmdesátinám

Dvě cesty vedou z hlavní silnice
k domu rosniček

Dvě cesty vedou z hlavní silnice
k domu kde bydlívala světice
Konvalinkový lesíček

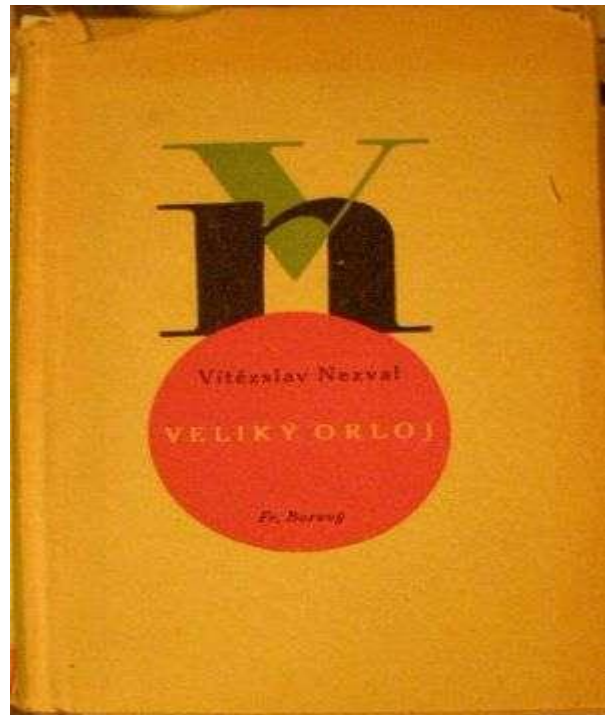
Dvě cesty vedou k domu ve stráni
kde proklet křišťálový básník žije
Dvě cesty vedou k domu ve stráni
rosnička vyzvání tu klekání
Navštívuje ho Svatá Teresie
Dnes si vzal básník pluvial

Je deštivo

Dnes si vzal básník pluvial
nad skalkou bez narcisů bez fial
ó kopřivo!

A všecky květy z celé vysočiny
rozrazil máta peprná
a všecky květy z celé vysočiny
otvírají mu svoje klíny
ó panno neopatrná!

Dnes večer drahý básníku
nad Vaší knihou jež mě léta chrání
dnes večer drahý básníku
v tom srpnu hvězd a morušovníků
prosím Vás o Vaše požehnání!

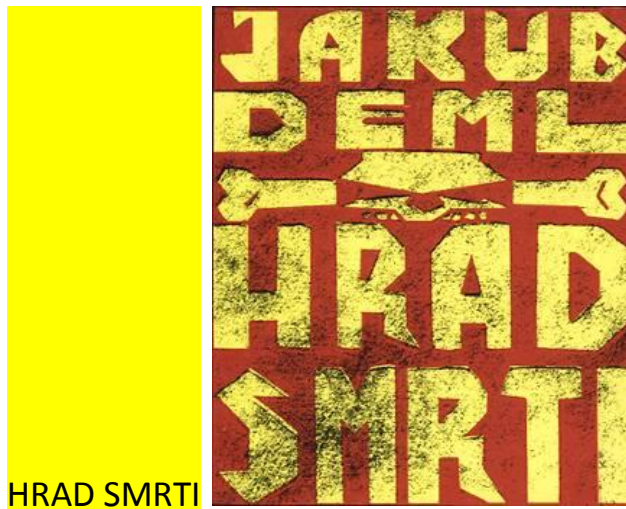

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. *O kterého básníka jde? Na základě kterých motivů básně jste poznali, že oslavencem je.....?*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

(1912)

Vysoká síň, připomínající konklave, toliko se strany severní okny opatřená. *[Tajemství Severu bylo mi odhaleno už za mého dětství. - Glossa v Rukopisu.]* Zsinalé světlo. Totéž světlo, z něhož jsem byl unikl a jemuž jsem doufal uniknout, jenže ztlumenější, ironičtější, osudnější, a pociťoval jsem je na své pleti a ve svém srdci jako leptání jedovatinou. Překvapilo mne, že všechno utichlo, jakmile jsem otevřel dvěře, ale vlastním překvapením mým, podstatou překvapení mého, hrůzou mého překvapení bylo, že ty hlasy, přece tak hlučné, umlkly mým vstoupením, nezanechávající nejnepatrnější ozvěny! A také na přítomných - „osobách“ nebylo, nepostřehl jsem nejslabší stopy po nějakém smíchu, veselí, hlučnosti: ač toto vše přece bylo v oněch hlasech!

U stěny naproti oknům stálo v oblouku mužstvo v uniformách a výzbroji, jejíž jedovatý lesk zaryl se mi do všech nervů. Opanovav na tolik svůj děs, vyvolaný tímto tichem a stupňovaný tímto sálem, vykročil jsem dopředu. Mužstvo, jež mi zůstalo po pravici, ani se nepohnulo. Jdu přímo k vysokému trůnu, pochopiv, že jedině ONA zde rozhoduje, a dokud se tak nestalo... Nelze ničeho domyslit, dokud se tak nestane - zde vůbec nemožno uvažovat, zde dlužno jednat. Přistupuji s očima vědomě otevřenýma, jsa jist spravedlností věci své, což jest potřeba a dobro života, a jsa již na všecko odhodlán. Ale z posunu těla, v němž, nevím kdy, avšak k vůli mně utkvěla, jsem srozuměl (neb jsem též býval ve vyšší společnosti), že nemohu předstoupiti tváří v tvář; i zaujal jsem místo, které

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

jsem instinktivně vytkl sobě a svým důvodům: vystoupil a přistoupil jsem těsně k NÍ, po levici.

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. *Jaké pocity prožívá lyrický subjekt?*
2. *Čím jsou tyto pocity vyvolány?*
3. *Proč jsou zájmena ONA a NÍ napsána velkými písmeny?*
4. *Najděte v ukázce zvláštnosti autorovy větné skladby. Označte je jazykovědným termínem a zdůvodněte jejich užití.*
5. *Vysvětlete, co je glosa. Rozlište její význam a funkci ve starší době a dnes.*

*Na základě četby této ukázky i vlastní fantazie **popište** místnost, ve které se příběh odehrává. Zapište si všechny detaily, které se vám při tom vybaví. Tuto představu vyjádřete krátkým, ale **sugestivním popisem**, kterým navodíte magickou atmosféru popisovaného místa.*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

„Největší Demlova próza **Zapomenuté světlo** (1935), to je jediný proud řeči, který potápí, vynáší, rozbíjí a unáší vše, co mu přijde do cesty...páté přes deváté a vše v jednom – jako je tomu v životě...“

„Než zemřela Zezulka, tu noc poslední byl jsem u ní. Viděl jsem její trápení, nemohla odkašlat, měla to na prsou, sotva už mluvila, jen šeptala, i napadlo mi, že se v noci nachladila, neboť měla okno otevřené a noc byla studená, takže když jsem šel domů, souhvězdí Velkého vozu píchalo mě do srdce mrazem. Pavla Kytlicová, kdykoliv jsem se nastudil a začal kašlat, namazala mi prsa vepřovým sádlem nebo olivovým olejem a dala medovou náplast a přes ni studený obkladek a na to vlněný šál.“

Musel jsem na hospodu tlouct, už měli zavřeno, ale jak uslyšeli můj hlas, ochotně otevřeli. Jedl jsem svou večeři a pil jsem, pil. A potom se hospoda zavřela a potom liduprázdnou vesnicí šel jsem ke své umírající lásce, k Zezulce – pes na mne zuřivě štěkal, takový blbý, tak neinteligentní pes, celý tmavě zrzavý a také oči má zrzavé a také jeho čumák je zrzavý, celý ten hnusný pes není ani jako pes, ale on vám je jako opice, kterou počala skořice se stvolem kávovníku, ten pes je rozhodně fena, je to asi mulatka a tak blbá, že by mohla čísti Arne Nováka, jenže stolice by trvala třikrát tak dlouho – tento pes mne miluje jako Jidáš Krista: chodím za tou svou umírající selkou už celých 14 dní a ten pes mne vždycky vítá tak hulvátským štěkotem a tak na mne doráží, že vzbouzí celou ulici a já si musím dávat pozor na kalhoty.“

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. Znáte tuto prózu z filmového zpracování nebo jste ji četli?
2. Které motivy jsou podle vás jednoznačně autobiografické?

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

3. *Charakterizujte ukázkou z hlediska literárního druhu a žánru.*
4. *Posuďte ukázkou po stránce jazykové a syntaktické.*
5. *Pokuste se nalézt recenzi stejnojmenného filmu.*

Podívejte se na ukázkou z filmu Zapomenuté světlo:

<http://www.youtube.com/watch?v=mpNZaDo6fjk>

<http://www.youtube.com/watch?v=U75FfP8JqnM>

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Pojmy:

Barokní poetika vyzdvihovala kontrast a protiklad jako svůj základní umělecký princip

...Připomeňte si tvorbu B.Briela (1. ročník) a Jaroslava Durycha.